

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Nabyiel Pieter Marionell

Partner eller rumskompisar?

En studie om kravet sexuellt samliv för ett
samboförhållande

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

Termin: VT 2022

Innehåll

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	6
FÖRKORTNINGAR	8
1 INLEDNING.....	9
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	10
1.2 AVGRÄNSNINGAR OCH FORSKNINGSLÄGE.....	10
1.3 METOD.....	11
1.4 DISPOSITION.....	11
2 SAMBOLAGEN.....	13
2.1 BEGREPPET SAMBO	13
2.2 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR SAMBOFÖRHÅLLANDE	13
3 SEXUELL GEMENSKAP INOM ÄKTENSKAPSRÄTTEN	16
3.1 SÄNGLEDNING.....	16
3.2 EN RENT BORGERLIG ANGELÄGENHET.....	17
4 ”ETT FÖRBINDELSE VARI SEXUELLT SAMLIV NORMALT INGÅR”	19
4.1 KRAVET SEXUELLT SAMLIV.....	19
4.2 BEDÖMNINGEN AV PARFÖRHÅLLANDE	20
5 ASEXUELLT PARFÖRHÅLLANDE	22
5.1 BAKGRUND TILL RÄTTSFALLET	22
5.2 TINGSRÄTTENS BEDÖMNING AV FALLET.....	22
5.3 HOVRÄTTENS BEDÖMNING AV FALLET	24
6 ANALYS OCH SLUTSATS.....	26
6.1 VAD INNEBÄR KRAVET SEXUELLT SAMLIV?	26

6.2	HUR GÖRS BEDÖMNINGEN NÄR DET ALDRIG HAR FUNNITS ETT SEXUELLT SAMLIV I FÖRHÅLLET?	28
6.3	ÄR KRAVET SEXUELLT SAMLIV HÅLLBART?	29
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	31
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	33

Summary

A cohabiting relationship is a relationship between two people who permanently live together as a couple and have a joint household. To live as a couple means to live in a relationship in which a sex life is usually a part of. A sex life is thus a prerequisite for a relationship to be able to constitute a cohabiting relationship. But what does this requirement really mean?

Having a sex life as a prerequisite for a relationship has actually not been considered strange. On the contrary, it has been considered something that is natural. Something that belongs to the marital life in such a way that no one would even consider questioning the existence of the requirement. But society is constantly changing and thus the people's views on sex and sexuality.

Long ago, the bride and groom were required to go to bed in the presence of witnesses. Even if only of symbolic significance, that act was necessary for a marriage to be legally concluded. Nowadays, marriage is purely a civil affair. It can even be seen as an agreement between the spouses. The requirement for a sex life within the marriage law has thus been abolished. But why does the requirement still exist within the regulation for cohabiting relationships? What justifies its existence? Unlike a marriage, a cohabiting relationship means that special legal rules become applicable to both of the cohabiting parties without any expressed wish from their part. The purpose of the Cohabitees Act is, amongst other things, to give the weaker party a minimum level of protection. Setting sex life as a prerequisite for a cohabiting relationship will make other types of relationships fall outside the scope of the law.

However, the requirement is weak and has little practical significance. In addition, it excludes other monogamous relationships that have never had a sex life or which sex life has come to an end. It should therefore be removed. The assessment of whether a cohabiting relationship exists or not should

instead take into account the subjective circumstances mentioned in the preparatory work. In this way, the assessment can lead to a thorough conclusion based on all available information.

Sammanfattning

Ett samboförhållande är ett förhållande mellan två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Med parförhållande avses en förbindelse vari som regel ingår sexuellt samliv. Sexuellt samliv är alltså en förutsättning för att ett förhållande ska kunna konstituera ett samboförhållande. Men vad innebär detta krav egentligen?

Att kräva att ett förhållande ska ha ett sexuellt samliv har inte ansetts vara något konstigt. Det är precis tvärtom. Det har ansetts vara något som är naturligt. Något som tillhör det äktenskapliga livet på så sätt att ingen torde ifrågasätta kravets existens. Men samhället förändras konstant och därmed människors syn på sex och sexualitet.

För länge sedan krävdes det att brud och brudgum gå till sängs i vittens närvaro. Om än bara av symbolisk betydelse var den akten nödvändig för att ett äktenskap skulle vara i laga former ingånget. Numera är äktenskap en rent borgerlig angelägenhet. Det kan till och med ses som ett avtal mellan makarna. Kravet på sexuell gemenskap i äktenskapsrätten har alltså slopats. Men varför finns kravet kvar inom samboreglerna? Vad motiverar dess existens? Till skillnad från ett äktenskap innebär ett samboförhållande att särskilda rättsregler blir tillämpliga på parternas samlevnad utan någon uttrycklig önskan från deras sida. Syftet med sambolagen är bl.a. att ge den svagare parten ett minimiskydd. Att ställa ett krav som sexuellt samliv gör att närliggande relationer faller utanför lagens tillämpningsområde.

Kravet är dock svagt och har en liten praktisk betydelse. Dessutom utesluter det andra monogama kärleksrelationer som aldrig haft sexuellt samliv eller vilket sexuella samliv har upphört. Kravet bör därför tas bort. Istället bör bedömningen av huruvida ett samboförhållande föreligger som utgångspunkt ta hänsyn till de subjektiva omständigheterna som nämns i förarbeten. På så

sätt kan bedömningen leda till en grundlig slutsats baserad på alla tillgängliga uppgifter.

Förkortningar

HD	Högsta domstolen
ÄktB	Äktenskapsbalken

1 Inledning

År 2020 tog Mora tingsrätt upp en tvist där frågan om sexuell samliv i ett samboförhållande diskuteras. Tvisten handlar egentligen om vem som har bäst rätt till ersättning av en grupplivförsäkring. Enligt försäkringsvillkoren ska ersättning i första hand tilldelas make, registrerad partner eller sambo och i andra hand arvsberättigade släktingar. Käranden, som är föräldrar till den avlidne, gör gällande att svaranden inte är att anse som sambo enligt sambolagen därför att svaranden och den avlidne hade levt i ett uttalat asexuellt förhållande. Kärandens talan har ogillats i såväl tings- som hovrätt. Målet har överklagats och är numera i väntan på att HD ska pröva frågan.

Ett samboförhållande definieras i 1 § första stycket sambolagen (2003:376) som följande: ”Med sambor avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll”. I förarbeten till lagen framgår att sambolagen gäller när en ogift man och en ogift kvinna lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Sambolagens tillämpning är dock inte begränsad till att endast omfatta heterosexuella par.¹ Vad som krävs för att ett samboförhållande skall anses äktenskapsliknande diskuteras vidare i förarbetena.² Som en allmän utgångspunkt anges att det skall vara fråga om en sammanlevnad i en inte alltför kortvarig förbindelse, vari normalt ingår sexuell samliv, gemensamt hushåll och bostad samt gemensam ekonomi eller i vart fall ett ekonomiskt samarbete.

Det må tänkas vara tämligen normalt att sexuell samliv förekommer i de flesta samboförhållanden. Men samhället förändras konstant och därmed människors syn på sex och sexualitet. Det bör därför ifrågasättas huruvida ett krav på sexuell samliv är hållbart.

¹ Prop. 2002/03:80

² Prop. 1986/87:1 s. 252; bet. 1986/87:LU18 s. 44

1.1 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att utreda huruvida sexuellt samliv är ett hållbart krav att ha vid bedömningen för när ett samboförhållande ska anses föreligga enligt sambolagen. Uppsatsen ämnar undersöka gällande rätt genom att granska hur kravet har kommit att bli en del av sambolagen och hur det tillämpas.

För att uppnå uppsatsens syfte ska följande frågeställningar besvaras:

1. Vad innebär kravet sexuellt samliv?
2. Hur görs bedömningen när det aldrig har funnits ett sexuellt samliv i förhållandet?
3. Är kravet sexuellt samliv hållbart?

1.2 Avgränsningar och forskningsläge

Uppsatsen kommer att endast beröra samboreglerna i Sverige och fokus kommer främst att ligga på kravet sexuellt samliv. Rättspraxis som ska studeras kommer att begränsas till att endast omfatta de som berör kravet sexuellt samliv.

I skrivande stund finns det inte många material som specifikt berör kravet sexuellt samliv. En tänkbar förklaring till det kan vara att det inte har ansetts vara något konstigt att ha ett sådant krav. Lizzie Carlssons har i sin bok, ”jag giver dig min dotter”: trolovning och äktenskap i den svenska kvinnans historia, skrivit om hur äktenskap har utvecklats sig rättsligt i Sverige. I boken tas det upp den s.k. sängledningsakten som är en viktig del av äktenskapets ingående. Boken fokuserar dock främst på äktenskap som ett institut och dess utveckling. Göran Lind har försett med nyttiga kommentarer i boken Sambolagen m.m.: en kommentar. Bo Lewins avhandling, Om ogift samboende i Sverige med tonvikt på samtida förhållanden, är en samhällsundersökning av samboende som ett samhällsfenomen. Han undersöker varför människor har valt att leva som sambor i stället för att ingå i ett äktenskap. Avhandlingen innehåller en historisk redogörelse av

äktenskap och samboende som har varit till hjälp att hitta primära källor. Alla dessa material har till viss del varit till hjälp för uppsatsen men ingen av dem har fokuserat till just kravet sexuellt samliv i ett samboförhållande.

1.3 Metod

Metoden som har använts för att uppnå uppsatsens syfte är den rättsdogmatiska metoden. Metoden går ut på att rekonstruera en rättsregel eller lösningen på ett rättsligt problem genom att applicera en rättsregel på densamma. Utgångspunkten för detta är principerna för användandet av de allmänt accepterade rättskällorna såsom lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och den rättsdogmatiskt orienterade litteraturen, t.ex. juridiska monografier.³

Jag finner den rättsdogmatiska metoden som bäst lämpad för just denna uppsats därför att uppsatsen kommer att diskutera sexuellt samliv som en av förutsättningarna för ett samboförhållande – som i själva verket inte framgår av lagen utan av lagförarbeten. Det är därför passande att ha denna som metod då det är främst lagförarbeten som kommer att analyseras.

Jag har utöver det valt att se på regleringen kring äktenskap och samboskap ur ett rättshistoriskt perspektiv för att kunna förstå motiven bakom kravet sexuellt samliv.

1.4 Disposition

Uppsatsen börjar med att presentera definitionen av begreppet sambo och förutsättningarna för ett samboförhållande. Vidare redogörs i uppsatsen den rättshistoriska bakgrunden till sexuell gemenskap inom äktenskapsrätten. Sedan kommer uppsatsen att diskutera kravet sexuellt samliv för ett

³ Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.) (2013). Juridisk metodlära. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 21

samboförhållande samt vilka omständigheter man ska ta hänsyn till vid bedömningen.

Den aktuella tvisten kommer därefter att redogöras för att visa hur en prövning av ett samboförhållande ska göras vid fall där sexuellt samliv varken finns eller har funnits. Uppsatsen avslutas sedan med en analys som kommer att besvara de ställda frågeställningarna.

2 Sambolagen

2.1 Begreppet sambo

Såsom det har presenterats ovan i inledningen definieras sambo enligt 1 § första stycket sambolagen som "två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll".⁴ Definitionen i sambolagen motsvarar i sak definitionen i den äldre lagen.⁵ Tidigare definieras ett samboförhållande som ett förhållande där en ogift kvinna och en ogift man bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden.⁶ För att det ska vara äktenskapsliknande krävs det att kvinnan och mannen sammanlever i en inte alltför kortvarig förbindelse, vari normalt ingår sexuellt samliv, gemensamt hushåll och bostad samt gemensam ekonomi eller i vart fall ett ekonomiskt samarbete.⁷

Den nuvarande sambolagen kom till för att ersätta den äldre lagen därför att man var i behov av bl.a. en tydligare reglering som definierar när ett samboförhållande ska anses föreligga. Begreppet "äktenskapsliknande förhållande" har ersatts med begreppet "parförhållande". Dock innebär ändringen inte en ändring i sak. Vad som gällde för begreppet "äktenskapsliknande förhållande" ska alltså även gälla för begreppet "parförhållande".⁸

2.2 Förutsättningar för samboförhållande

Enligt 1 § första stycket sambolagen är den första förutsättningen för ett samboförhållande "två personer som stadigvarande bor tillsammans". Av förarbeten framgår att ordet "stadigvarande" ger uttryck för att sammanboendet ska ha en viss varaktighet eller är tänkt att ha det. Mer eller

⁴ 1 § sambolagen

⁵ Prop. 2002/03:80 s. 43

⁶ 1 § lag om sambors gemensamma hem

⁷ Prop. 1986/87:1 s. 252

⁸ Prop. 2002/03:80 s. 27

mindre tillfälliga förbindelser kan normalt inte anses utgöra ett samboförhållande. Det är dock parternas gemensamma vilja som ska vara avgörande oavsett den faktiska varaktigheten av förhållandet.⁹

Om paret bor tillsammans kan förekomsten av gemensamma barn utgöra en presumtion för att ett samboförhållande föreligger. I övrigt kan en gemensam folkbokföringsadress även kunna tyda på att parterna har gemensam bostad och deras samlevnad inte är endast tillfällig.¹⁰

Den andra förutsättningen för ett samboförhållande är att de bor tillsammans i ett parförhållande. Som det framgår ovan avses med begreppet ”parförhållande” att de ska bo tillsammans i ett förhållande vari normalt ingår sexuellt samliv.¹¹

Slutligen är den tredje förutsättningen att parterna har ett gemensamt hushåll. Med gemensamt hushåll avses att ”de som bor ihop delar på sysslor och utgifter, alltså samarbetar om vardagliga göromål i hemmet och har gemensam ekonomi, i vart fall ett sådant ekonomiskt samarbete att man kan tala om en hushållsgemenskap”.¹²

Det ligger i sakens natur att ett samboförhållande ofta uppstår gradvis och ser olika ut i olika fall. Liksom i dag bör den första förutsättningen för att parterna skall anses som sambor enligt lagen vara att de stadigvarande bor tillsammans. Häri ligger, som framgått, att sammanboendet skall ha en viss varaktighet eller åtminstone vara tänkt att ha det. Den andra förutsättningen bör vara att parterna sammanbor i ett parförhållande, dvs. i en förbindelse vari som regel ingår sexuellt samliv. Ytterligare en förutsättning för att ett samboförhållande skall anses föreligga bör som nu vara att parterna har ett gemensamt hushåll. Härmed avses att parterna har ett samarbete i vardagliga göromål samt ett visst mått av ekonomisk gemenskap eller i vart fall ett ekonomiskt samarbete.¹³

⁹ Prop. 2002/03:80 s. 43

¹⁰ Prop. 2002/03:80 s. 43

¹¹ Prop. 2002/03:80 s. 44; se även avsnitt 2.1 ovan

¹² Prop. 2002/03:80 s. 44

¹³ Prop. 2002/03:80 s. 27 – 28

Bedömningen av ett samboförhållande skulle kunna göras lättare genom en registrering av förhållandet. Men att kräva en registrering, enligt lagstiftaren, skulle ge ett intryck av att samboförhållande likställs med ett äktenskap av lägre dignitet. Registrering bör därför inte vara aktuell. Den skulle också öka risken att den skydd som sambolagen utgör skulle gå förlorad. ”Det kan ju antas att de som är i bäst behov av det skydd lagen ger inte skulle vara de som registrerade samboförhållandet”. I fortsättningen bör det alltså vara de faktiska förhållandena som avgör om ett samboförhållande uppkommer eller inte.¹⁴

¹⁴ Prop. 2002/03:80 s. 27

3 Sexuell gemenskap inom äktenskapsrätten

3.1 Sängledning

I det fornsvenska samhället var äktenskap en ättens enskilda angelägenhet som ägde rum utan inblandning från det allmännas sida. Äktenskap grundade sig på ett ekonomiskt avtal mellan två ätter och de båda närmast berörda parterna, mannen och kvinnan. Det viktigaste akterna vid äktenskapsingåendet var enligt svensk landskapsrätt: fästningen, giftermålet, samt sängledningen. Med sängledning avsågs brudens och brudgummens gemensamma sänggående i vittnens närvaro.¹⁵

Sängledning var den sista akten i den serie av rättshandlingar som var nödvändiga för att ett äktenskap skulle vara i laga former ingånget.¹⁶ Carlsson betonade dock att denna akt hade bara en symbolisk betydelse då brudparet inte gick till säng tillsammans i vittnens närvaro. Det som var betydelsefullt juridiskt var att brudparet under vittnens överinseende kommit ”på bolster och lakan” och inte att mannen och kvinnan sexuellt förenade sig.¹⁷

Kristendomen kom sedan till Sverige och förändrade äktenskapsrättens område. Gentemot den folkliga rättsuppfattningen ställde den internationella katolska kyrkan sina på den kanoniska rätten grundade regler. Äktenskap blev till ett sakrament – av Gud instiftat – och i princip ouplösligt.¹⁸

Så äro de icke mer två, utan ett kött. Vad nu Gud har sammanfogat, det må människan icke åtskilja.¹⁹

¹⁵ Carlsson, Lizzie, ”*Jag giver dig min dotter*”: trolovning och äktenskap i den svenska kvinnans äldre historia. D. 1, Nordh. Bokh. (distr., Stockholm, 1965) s. 3

¹⁶ Carlsson 1965 s. 137

¹⁷ Carlsson 1965 s. 149 – 150

¹⁸ Carlsson, Lizzie, ”*Jag giver dig min dotter*”: trolovning och äktenskap I den svenska kvinnans äldre historia. D. 2, Nordh. Bokh. (distr., Stockholm, 1972) s. 5

¹⁹ Matteus, kap. 19, vers 6, Nya testamentet, 1917

Sängledningen skulle dock få finnas kvar. En präst skulle istället vara närvarande och välsigna brud och brudgum vid det gemensamma sänggåendet. Sängledningen hade omvandlats till en välsignelseakt.²⁰ Enligt kanonisk uppfattning var det *copula carnalis*, makarnas köttsliga förening, som jämte det ingångna äktenskapsavtalet konstituerade ett rätt äktenskap.²¹

Genom 1915 års lagstiftning blev vigsel, kyrklig eller borgerlig, den enda godtagbara formen för att ingå äktenskap. Äktenskap betraktades sedan som en rent borgerlig angelägenhet.²² Den sista resten av det uråldriga nordiska sättet att ingå äktenskap utan myndighets medverkan hade därmed förlorat sin juridiska giltighet. Det uråldriga nordiska sättet eftergavs dock inte med en gång utan fanns kvar en tid efteråt.²³

3.2 En rent borgerlig angelägenhet

Till skillnad från hur det förhåller sig till i det fornsvenska samhället ingås dagens äktenskap endast genom vigsel – i närvaro av släktingar eller andra vittnen.²⁴ Ett äktenskap kan ses som ett avtal mellan makarna då ett giltigt äktenskap förutsätter båda makarnas gemensamma viljeförklaring.²⁵ Genom ett äktenskap uppstår rättsverkningar mellan makarna som inte enbart är ekonomiska utan även personliga.²⁶

Ett äktenskap är överlägset i fråga om personlig trygghet och juridisk stabilitet. Lagstiftningen kring äktenskap utgör ett heltäckande juridiskt regelsystem.²⁷ För att kunna ingå ett äktenskap måste vissa krav vara

²⁰ Carlsson 1965 s. 5

²¹ Carlsson 1965 s. 146

²² Claesson, Agneta, Samvetsäktenskapet och juridiken, Uppsala univ., Juridiska institutionen, Uppsala, 1973 s. 21

²³ Lewin, Bo, Om ogift samboende i Sverige med tonvikt på samtida förhållanden: *On unmarried cohabitation in Sweden with emphasis on contemporary issues*, Univ., Diss. Uppsala: Univ., Uppsala, 1979 s. 34

²⁴ 1 kap. 1 § och 4 kap. 1 § ÄktB

²⁵ Agell, Anders & Brattström, Margareta, Äktenskap, samboende, partnerskap, Sjätte upplagan, Iustus förlag, Uppsala, 2018 s. 28

²⁶ Agell s. 52

²⁷ Prop. 2002/03:80 s. 25; se även bet. 1997/98:LU10 och bet. 2000/01:LU13

uppfyllda. Dessa finns i form av äktenskapshinder och processuella regler vid vigseln. Som exempel på äktenskapshinder kan nämnas bl.a. att ett äktenskap inte får ingås av de som är under 18 år samt att det inte får ingås av de som är i nära släktskap.²⁸ Utöver det kräver reglerna vid vigseln att båda parterna ska vara närvarande samtidigt och ge tillkänna att de samtycker till äktenskapet.²⁹ Samtycket ska lämnas frivilligt och får inte förenas med något villkor eller förbehåll.³⁰

Som framgår ovan har sängledningsakten upphört att existera sedan 1915 års lagstiftning trädde i kraft.³¹ Vid införandet av 1978 års giftermålsbalk kom dock ett lagrum som lyder: ”Man och hustru äro skyldiga varandra trohet och bistånd; de hava att i samråd verka för familjens bästa”. Det betonades då att begreppet trohet inte syftar enbart på sexuell trohet utan på allmän lojalitet mellan makarna.³² Lagrummet återfinns numera i 1 kap. 2 § ÄktB.

²⁸ 2 kap. 1 och 3 §§ ÄktB

²⁹ 4 kap. 2 § första stycket ÄktB

³⁰ 4 kap. 2 § ÄktB; Tottie s. 72

³¹ Claesson 1973 s. 21

³² Agell s. 52; Prop. 1920:15 s. 136

4 ”Ett förbindelse vari sexuellt samliv normalt ingår”

4.1 Kravet sexuellt samliv

Kravet sexuellt samliv nämns inte i sambolagen som en förutsättning för ett samboförhållande. Begreppet ”parförhållande” är dock av den innebörd att det ska vara fråga om ett förhållande ”vari sexuellt samliv normalt ingår”.³³ I samma proposition har det även framgått att ett parförhållande är en förbindelse ”vari som *regel* ingår sexuellt samliv”.³⁴ Det kan tänkas vara märkligt att ens behöva diskutera sexuellt samliv i någon annans förhållande men gränsdragningen behövs för att kunna skilja mellan ett samboförhållande och ett vanligt vänskapsförhållande.³⁵

Huvudsyftet med sambolagen är att bereda en svagare part ett minimiskydd vid samboförhållandets upplösning. Lagen är inriktad på att tillhandahålla juridiska lösningar på företrädesvis ekonomiska problem och på de frågor där det finns ett praktiskt skyddsbehov för parterna.³⁶ Till skillnad från äktenskap innebär ett samboförhållande att särskilda rättsregler blir tillämpliga på samlevnaden utan någon uttrycklig önskan eller viljeförklaring från sambornas sida. Av den anledningen bör utgångspunkten vid reglering av samboförhållande vara att det inte får införas så utförliga regler att man därigenom åstadkommer något som skulle kunna betecknas som ett äktenskapsliknande system av lägre dignitet. En samboreglering som i alltför hög grad närmar sig den äktenskapsrättsliga regleringen bör alltså undvikas.³⁷

Lind förklarar att genom kravet på sexuellt samliv faller närliggande relationer utanför lagens tillämpningsområde som t.ex. relationer mellan

³³ Prop. 2002/03:80 s. 44; se även avsnitt 2.1

³⁴ Min kursivering; se även prop. 2002/03:80 s. 27

³⁵ Lind, Göran, Sambolagen m.m.: en kommentar, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2013 s. 51

³⁶ Prop. 2002/03:80 s. 25

³⁷ Prop. 2002/03:80 s. 25; se även bet. 1997/98:LU10 och bet. 2000/01:LU13

vänner, arbetskamrater, släktingar eller studenter i ett kollektivt som bor tillsammans och har gemensamt hushåll. Två personer som delat rum eller två studenter i en studentkorridor som haft sexuellt umgänge kan knappast räknas som ett parförhållande.³⁸ Den här distinktionen behövs därför att regeringen har gjort en bedömning att det saknas behov av en rättslig reglering för personer i annan hushållsgemenskap än sambor. Enligt regeringen kan det förekomma en ekonomisk gemenskap även i andra fall av sammanboende men en sådan ekonomisk gemenskap ofta inte är lika tydlig som den mellan sambor. Och sammanboendet skiljer sig även i övrigt.³⁹

Lind är av uppfattningen att kravet på sexuellt samliv framstår som förhållandevis naturligt mot bakgrund av den rättsliga betydelsen som kravet har tillmätts i svensk rättshistoria och svensk kultur.⁴⁰ Såsom framgått ovan var sängledning en av de akterna som var viktiga för ett formellt ingånget äktenskap.⁴¹ I SOU 1981:85 nämns till och med hur kravet sexuellt samliv för ett äktenskapsliknande förhållande är sådant som hör till det äktenskapliga livet att ingen torde ifrågasätta detta.⁴² Lind ställer sig dock kritiskt till vilken betydelse som kravet i framtiden kommer att tillmätas då det idag förekommer att ungdomar har vänner som enbart är sexuella kompisar.⁴³

4.2 Bedömningen av parförhållande

Enligt förarbeten bör det inte bli aktuellt att företa någon utredning på parternas sexuella samliv vid bedömningen av kravet ”parförhållande”. Istället bör uppgifter om hur parterna betraktar sig själva och hur de betraktas av omgivningen ges betydelse. I detta hänseende bör även hänsyn kunna tas till parternas gemenskap vad gäller semester, vänner och umgängesliv.⁴⁴ Om parterna är oense om huruvida ett parförhållande förelegat bör det ankomma

³⁸ Lind 2013 s. 51

³⁹ Prop. 2002/03:80 s. 26

⁴⁰ Lind 2013 s. 51

⁴¹ Se ovan avsnitt 3.1

⁴² SOU 1981:85 s. 138

⁴³ Lind 2013 s. 51

⁴⁴ SOU 1999:104 s. 186

på den part som bestrider detta att redovisa omständigheter som stödjer sin inställning.⁴⁵

Kravet på sexuellt samliv har emellertid inte ansetts oeftergivligt i det svenska lagstiftningsförfarandet. Man har pekat på att ett sådant krav inte alltid kan ställas på äldre människor som lever samman.⁴⁶ Ett etablerat parförhållande torde inte upplösas på grund av att den sexuella gemenskapen på äldre dagar upphör.⁴⁷

I **RH 1989:56** där fallet handlar om ett par vars sexuellt samliv hade upphört kom hovrätten fram till att det var fråga om ett samboförhållande trots att parternas sexuella samliv hade upphört och att mannen uttryckt en önskan om separation. Parterna i fråga hade sedan ca 20 år bott tillsammans i ett hem som de anskaffat för gemensamt bruk. Båda hade bidragit till kostnaderna för bostaden och bohaget. De hade ett gemensamt hushåll och en gemensam son. Hovrätten framhöll i domen att lagen krävde att ett samboförhållande skulle vara äktenskapsliknande – inte att det i alla stycken skulle motsvara ett idealäktenskap.

I ett annat rättsfall gällande ett brottmål, **HovR B 2560–12**, ansågs förekomsten av ett sexuellt samliv inte vara tillräckligt för att konstituera ett samboförhållande. Här var det fråga om ett par som har haft ett förhållande som bestått i ett år och fyra månader. De hade inte varit skrivna på samma adress men mannen hade haft personliga tillhörigheter i kvinnans lägenhet, haft nyckel till denna och sovit över där. Hur ofta mannen har sovit över där var inte klarlagt. De hade ägt en båt tillsammans men inte haft gemensam ekonomi.

⁴⁵ SOU 1999:104 s. 338

⁴⁶ RH 1989:56

⁴⁷ Lind 2013 s. 51

5 Asexuellt parförhållande

5.1 Bakgrund till rättsfallet

18 november 2020 meddelade Mora tingsrätt en dom där frågan om sexuell samliv i ett samboförhållande diskuteras.⁴⁸ Tvisten handlar om vem som har bäst rätt till ersättning av en grupplivförsäkring. Enligt försäkringsvillkoren ska ersättningen i första hand tillfalla make, registrerad partner eller sambo och i andra hand arvsberättigade släktingar. Käranden, som är föräldrar till den avlidne, gör gällande att de har bäst rätt till ersättningen. De hävdar att svaranden inte är att anse som sambo till den avlidne därför att de hade levt i ett uttalat asexuellt förhållande och därmed inte har bäst rätt till ersättningen. Svaranden hävdar däremot att hon är att anse som sambo till den avlidne därför att de levde tillsammans i ett parförhållande och hade gemensam hushållsekonomi. Det faktum att de levde i ett uttalat asexuellt förhållande, enligt henne, inte vara avgörande.

Av försäkringsföretagets Försäkringsvillkor för Grupp-försäkring under rubriken Förklaring till viktiga begrepp anges för begreppet sambo att ”med sambor menas avses två ogifta personer som har gemensamt hushåll och som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande enligt sambolagen”. För att kunna utreda vem som har bäst rätt till ersättningen behöver tingsrätten först ta ställning till huruvida den efterlevande partnern är att anse som sambo enligt sambolagen och därmed enligt försäkringsvillkoren.

5.2 Tingsrättens bedömning av fallet

Tingsrätten behöver först att ta ställning till hur begreppet sambo ska tolkas. Tingsrätten vände sig till förutsättningarna för ett samboförhållande enligt 1 § sambolagen och sedan till kravet ”parförhållande”. Domstolen framförde

⁴⁸ Mål nr T 1205–19

innebörden av begreppet ”parförhållande” som är ekvivalent till begreppet ”äktenskapsliknande förhållande” i den äldre lagen.

Tingsrätten konstaterade sedan att någon utredning inte bör bli aktuellt Istället får uppgifter om hur parterna betraktat sig själva och hur de betraktats av omgivningen ges betydelse vid prövningen. Tingsrätten hänvisade till Göran Håkanssons Lexinos kommentar till 1 § sambolagen som säger att parternas egen uppfattning även får tillmätas betydelse i de fall ett vänskapsförhållande utvecklas till något som kan tolkas som ett samboförhållande. Håkansson nämner som exempel äldre personer som flyttar samman utan att något sexuellt umgänge förekommer men de stadigvarande bor tillsammans med gemensamt hushåll. Håkansson nämner även hur gränsdragningen mot ett fortsatt vänskapsförhållande får bli beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Tingsrätten hänvisade vidare till **RH 1989:56** och konstaterade att hovrätten i det fallet har uttalat sig att lagen krävde att ett samboförhållande skulle vara äktenskapsliknande och inte att det i alla delar skulle motsvara ett idealäktenskap.

Vid bedömningen om svaranden är att anse som sambo till den avlidne konstaterade tingsrätten att det är ostridigt att svaranden och den avlidne har stadigvarande bott tillsammans och haft gemensamt hushåll. Frågan som kvarstår är således om det varit fråga om ett parförhållande. Tingsrätten har hållit vittnesförhör med samtliga personer som åberopats av båda parter. Av de förhör som har hållits framgår att svaranden och den avlidne uppfattades som sambor av sin omgivning och även att de hade en kärleksrelation. Det har framkommit av utredningen att de avsåg att leva och bo tillsammans och att de planerade för en gemensam framtid.

Tingsrätten går sedan vidare och diskutera i vilken mån deras uttalade asexuella relation ska inverka på bedömningen. Tingsrätten påpekade att ”i ett äktenskap, ställs inga krav på att sexuellt samliv ska förekomma eller ingå”. Vidare konstaterade tingsrätten att formuleringen ”*normalt* ingår ett sexuellt samliv” inte utesluter att det även kan vara fråga om parförhållanden

där ett sexuellt samliv inte ingår.⁴⁹ Och att det framstår som orimligt att frågan om det föreligger ett samboförhållande skulle vara beroende av förekomsten av ett sexuellt samliv. Tingsrätten kom slutligen fram till att svaranden och den avlidne levde i ett samboförhållande.

5.3 Hovrättens bedömning av fallet

Målet har sedan överklagats till hovrätten som fastställer tingsrättens dom.⁵⁰ Hovrätten konstaterade att uppgifter om hur parterna beaktas av sin omgivning och hur parterna själva beaktat sin relation samt om det manifesterats på något sätt kan ges betydelse. Hänsyn bör också kunna tas till omständigheterna i övrigt. Likt tingsrätten anser hovrätten att ett sexuellt samliv inte är en absolut förutsättning för att ett förhållande ska kunna anses vara ett parförhållande. Enligt hovrätten kan ett asexuellt förhållande utgöra ett parförhållande i sambolagens mening. Vid sådana fall bör det dock ställas högre krav på bevisningen i övrigt.

Efter att ha fört en diskussion över de uppgifterna som framkommit genom förhör fann hovrätten att uppgifterna ger starkt stöd för att svarandens och den avlidnes närmaste omgivning har betraktat dem som ett par och som sambor. Testamentet och gåvobrevet som paret hade upprättat ger vidare starkt stöd för att de betraktade sig som sambor. Hovrätten anser att utredningen visar att svaranden och den avlidne betraktade sig som sambor och önskade reglera sina mellanhavanden som sambor. Det framgår vidare av såväl skriftlig som muntlig bevisning att de levde ett gemensamt liv där de delade på sysslor samt hade ett gemensamt umgänge och gemensamma intressen. Vidare framgår av utredningen att de hade även planerat en framtid tillsammans. Enligt hovrätten talar dessa omständigheter med styrka för att deras relation var att anse som ett parförhållande. Sammantaget anser hovrätten att de hade ett parförhållande och därmed var sambor enligt sambolagens mening.

⁴⁹ Inte min kursivering

⁵⁰ Mål nr T 14318–20

Målet har sedan överklagats och HD har meddelat prövningstillstånd. Det är nu i väntan på HD:s prövning.

6 Analys och slutsats

Ett samboförhållande är ett förhållande bestående av två personer som stadigvarande bor tillsammans, i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Det är alltså tre krav som måste uppfyllas för att ett förhållande ska utgöra ett samboförhållande.

Kraven ”stadigvarande bor tillsammans” och ”har gemensamt hushåll” är av okomplicerad betydelse och relativt enkla att uppfylla. Det komplicerade ligger i kravet ”parförhållande”. Begreppet ”parförhållande” har samma innebörd som begreppet ”äktenskapsliknande förhållande” som framgår av den äldre lagen. Varmed i ett sådant förhållande förekommer normalt sexuellt samliv. Men vad innebär det egentligen och varför finns det ett sådant krav överhuvudtaget?

6.1 Vad innebär kravet sexuellt samliv?

Vad som menas med kravet sexuellt samliv definieras varken i lagen eller lagförarbeten. Det har däremot tyckts vara något som är naturligt och som tillhör det äktenskapliga livet på så sätt att ingen torde ifrågasätta detta krav. Det är därför av betydelse att förstå hur kravet har kommit till historiskt.

För länge sedan ingås ett äktenskap genom tre viktiga och nödvändiga akter: fästning, giftermål och sängledning. Varmed sängledning avsågs en handling i vilken bruden och brudgummen gick till sängs i vittnens närvaro. Denna akt var viktigt då den knyter ihop hela äktenskapsprocessen och gör äktenskapet rätt ingånget enligt lag. Den här akten har sedan blivit till en välsignelseakt när kristendomen kom till Sverige. Enligt en kanonisk rättslig princip konstitueras ett rätt äktenskap av *copula carnalis*, dvs. makarnas köttsliga förening. Den här akten började dock tappa sin betydelse sedan 1915 års lagstiftningen – som gör vigseln till den enda godtagbara formen för äktenskaps ingående.

Kravet sexuellt samliv har alltså funnits sedan länge inom äktenskapsrättens område. Detta krav har dock lämnats i det förflutna och numera är äktenskap en rent borgerlig angelägenhet. Vilket inte är så konstigt då historiskt sett har äktenskap varit präglad av avtalsrätt – och numera kan äktenskap dessutom ses som ett avtal mellan makarna. I dagens äktenskapsrättsliga lagstiftningen har kravet på sexuell gemenskap mellan makarna lämnats i det förflutna. Det finns kvar än idag ett inslag av kravet på så sätt att makarna har en lojalitetsskyldighet gentemot varandra – inbegripet sexuell lojalitet. Men det är snarare en skyldighet som makarna har emellan än ett krav för ett äktenskap.

Den historiska bakgrunden som ligger bakom äktenskapets ingående kan tjäna som en förklaring till varför kravet sexuellt samliv anses vara normalt och tillhör det äktenskapliga livet. Men varför finns kravet kvar för just samboförhållande?

Till skillnad från ett äktenskap, som kräver makarnas gemensamma viljeförklaring, innebär ett samboförhållande att särskilda rättsregler blir tillämpliga på parternas samlevnad utan någon uttrycklig önskan eller viljeförklaring från deras sida. Syftet med sambolagen är att ge den svagare parten ett minimiskydd och tillhandahålla juridiska lösningar på framför allt ekonomiska problem. Att ställa ett krav som sexuellt samliv gör att närliggande relationer faller utanför lagens tillämpningsområde. Två personer som bor tillsammans och har haft enstaka sexuella umgängen kan knappast anses som ett parförhållande. Det kan visserligen förekomma en ekonomisk gemenskap i andra fall av samboende. Regeringen har dock gjort bedömningen att i sådana fall saknas det ett behov av en rättslig reglering. Denna med anledning att en ekonomisk gemenskap i andra fall oftast inte är lika tydligt som en ekonomisk gemenskap som förekommer mellan sambor.

Man kan alltså dra som slutsats att kravet innebär ett sätt att begränsa sambolagens tillämpningsområde. Men finns det inte ett annat sätt att begränsa lagens tillämpningsområde? Man skulle kunna tänka sig en

registrering av samboskapet. En registrering skulle kunna underlätta bedömningen av när ett samboförhållande föreligger och då kan tjäna som ett sätt att begränsa lagens tillämpningsområde. En registrering skulle dock öka risken för att skyddet som lagstiftningen ger går förlorad. Det finns en risk att de som registrerade samboförhållandet inte är de som är i bäst behov av skyddet. Dessutom skulle en registrering ge ett intryck av att samboskap likställs med ett äktenskap av lägre dignitet. Det bör därför inte vara aktuellt med en registrering.

6.2 Hur görs bedömningen när det aldrig har funnits ett sexuellt samliv i förhållandet?

Ovan har presenterats två vägledande rättsfall från hovrätten och en pågående tvist som visar hur domstolen gör sin bedömning när de ska ta ställning till huruvida ett samboförhållande föreligger.

Både **RH 1989:56** och **HovR B 2560–12** visar att kravet sexuellt samliv endast är en del av en helhetsbedömning när frågan om ett samboförhållande föreligger ska prövas. **HovR B 2560–12** visar hur förekomsten av sexuellt samliv inte i sig räcker för att konstituera ett samboförhållande utan krävs det att de andra förutsättningarna också ska vara uppfyllda. Medan **RH 1989:56** visar hur ett förhållande vars sexuella samliv hade upphört sedan länge inte medför att samboförhållandet är upplöst enbart på grund av det.

Anmärkningsvärt är dock i båda rättsfall har det funnits något sexuellt samliv under tiden parterna i respektive fall var i ett förhållande. I **RH 1989:56** har parterna dessutom en gemensam son. Förekomsten av gemensamma barn utgör inte ett krav för samboförhållande men det framgår av förarbeten att om ett par bor tillsammans och har gemensamma barn kan man regelmässigt utgå från att ett samboförhållande föreligger. Men hur blir bedömningen när det är fråga om ett förhållande där parterna aldrig haft ett sexuellt samliv? Mora tingsrätt har fått äran att pröva just den här frågan.

När Mora tingsrätt gjorde sin bedömning började tingsrätten med att bedöma huruvida kraven ”stadigvarande bor tillsammans” och ”har gemensam ekonomi” är uppfyllda. Vad gäller kravet ”parförhållande” och därmed kravet sexuellt samliv konstaterade domstolen att, som framgått av förarbeten, det inte bör bli aktuellt med en utredning av parternas sexuella samliv. Bedömningen ska istället göras genom att man tar hänsyn till hur parterna betraktat sig själva och hur de betraktats av sin omgivning. Det är alltså olika uppgifter, muntliga såväl skriftliga, som talar om parternas förhållande som ska ges betydelse i bedömningen. Det kan t.ex. vara uppgifter från förhör med familjemedlemmar, vänner, grannas osv. Det kan även vara skriftliga dokument, som t.ex. avtal eller testamente, som talar för eller emot att parterna lever/levt i ett parförhållande.

Hovrätten, som prövade målet efter det har överklagats, är av samma uppfattning som tingsrätten. Hovrätten tillade att även asexuella förhållanden kan utgöra ett parförhållande enligt sambolagens mening. Men att i sådana fall bör det ställas högre krav på bevisningen i övrigt.

När det är fråga om ett förhållande där det aldrig funnits något sexuellt samliv ska domstolen alltså ta hänsyn till andra omständigheter som talar för eller emot att parterna lever/levt i ett parförhållande. Då någon utredning inte får förekomma är bedömningen mycket beroende av andra muntliga såväl skriftliga uppgifter. Det ska konstateras att både tingsrätten och hovrätten tycker att sexuellt samliv inte ska vara ett absolut krav för ett samboförhållande. Och att det alltså kan finnas ett samboförhållande vari sexuellt samliv *inte* ingår.

6.3 Är kravet sexuellt samliv hållbart?

Till skillnad från sängledningen, som kräver att brudparet ska gå till sängs (eller åtminstone under ett bolster och ett lakan) i vittnens närvaro, så finns det ingen möjlighet att bevisa kravet sexuellt samliv i samboförhållande.

Någon utredning på parternas sexuella samliv får inte förekomma. När paret har gemensamma barn kan man utgå från att ett sexuellt samliv finns eller har funnits i det förhållandet. I andra fall har domstolen blott godtagit parternas uppgifter om att sexuellt samliv förekommer i deras förhållande. Om parterna däremot är oense ligger det i den ena parten att redovisa de omständigheter som stödjer deras uppfattning. När det aldrig funnits något sexuellt samliv är det istället andra omständigheter som ska tas hänsyn till vid bedömningen.

Bevisningen för detta krav ligger tungt i vad parterna har att säga. Det finns alltså en risk att parterna ljuger om vad som faktiskt förekommer i deras förhållande. Är det då hållbart att ha detta krav om det inte finns någon möjlighet att utreda huruvida kravet är uppfyllt? Som det framgår av lagförarbeten ska man istället ta hänsyn till hur parterna betraktat sig själva och hur de betraktats av andra samt att man kan ta hänsyn till parternas gemenskap. Enligt min mening är det bättre att ta bort kravet sexuellt samliv helt och hållet då det har en liten praktisk betydelse. Istället bör man ha som utgångspunkt att ta hänsyn till de subjektiva omständigheterna.

Kravet sexuellt samliv är svagt. Det existerar för att man har tyckt att det är något som är allmänt godtaget särskilt inom det äktenskapliga livet. Inom äktenskapsrätten har kravet däremot lämnats i det förflutna. Vad då motiverar dess existens inom samboregleringen? Det finns andra kriterier som bättre definierar vad ett parförhållande är. Enligt min mening är det bättre att som regel utgå från de subjektiva omständigheterna. På så sätt kan domstolen göra en helhetsbedömning och dra en grundlig slutsats utifrån alla uppgifter som läggs fram.

Käll- och litteraturförteckning

Akademisk avhandling

Lewin, Bo, Om ogift samboende i Sverige med tonvikt på samtida förhållanden: *On unmarried cohabitation in Sweden with emphasis on contemporary issues*, Univ., Diss. Uppsala: Univ., Uppsala, 1979.

Litteratur

Agell, Anders & Brattström, Margareta, Äktenskap, samboende, partnerskap, Sjätte upplagan, Iustus förlag, Uppsala, 2018.

Carlsson, Lizzie, "Jag giver dig min dotter": trolovning och äktenskap i den svenska kvinnans äldre historia. D. 1, Nord. bokh. (distr., Stockholm, 1965).

Carlsson, Lizzie, "Jag giver dig min dotter": trolovning och äktenskap i den svenska kvinnans äldre historia. D. 2, Nord. bokh. (distr., Stockholm, 1972).

Claesson, Agneta, Samvetsäktenskapet och juridiken, Uppsala univ., Juridiska institutionen, Uppsala, 1973.

Lind, Göran, Sambolagen m.m.: en kommentar, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2013.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), Juridisk metodlära, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018.

Offentligt tryck

Bet. 1986/87:LU18

Bet. 1997/98:LU10

Bet. 2000/01:LU13

Prop. 1920:15

Prop. 1986/87:1

Prop. 2002/03:80

SOU 1981:85

SOU 1999:104

Om äktenskapsbalk m.m.

Vissa familjerättsliga frågor

Äktenskap, partnerskap och
samboende

Med förslag till ny giftermålsbalk
m.m.

Om äktenskapsbalk m.m.

Ny sambolag

Äktenskapsbalk

Nya samboregler

Rättsfallsförteckning

Hovrätten

RH 1989:56

Mål nr B 2560–12

Mål nr T 14318–20

Tingsrätten

Mål nr T 1205–19